

Witold Wołodkiewicz

Czy prawo rzymskie przestało istnieć?

Palestra 35/3-4(399-400), 47-48

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZY PRAWO RZYMSKIE PRZESTAŁO ISTNIEĆ

redaguje

Witold Wołodkiewicz

Rozważania dotyczące istoty prawa spotykane były głównie u rzymskich filozofów i retorów. Widać w nich wyraźny wpływ filozofów greckich, szczególnie stoików. Traktaty o istocie państwa i prawa pozostawił Cicero (*De legibus, De re publica*). Juryści rzymscy operujący metodą kazuistyczną, byli zazwyczaj dalecy od, tak częstych dziś, dociekań dotyczących pojęcia prawa. Nie znaczy to jednak, że nie odnajdujemy w ich pismach różnych myśli, czy reguł, dotyczących istoty prawa, sprawiedliwości, stosunku rygorystyki dawnego *ius civile* do zasad słuszności i prawa naturalnego. W określeniach tych przewijały się również idee słuszności i dobrej wiary (*bona fides*), wyrażane szczególnie przez pretora w jego *edictum perpetuum*. Na formowanie się tych określeń wpłynęły też, tak bardzo rozpowszechnione w Rzymie, poglądy filozofii stoickiej.

„*Lex est ratio summa, insita in natura, quae iubet, ea quae facienda sunt, prohibetque contraria*” - „Prawo (ustawa) jest najwyższym rozsądkiem, zawartym w samej naturze, który nakazuje nam co mamy czynić i zakazuje nam tego czego nie powinniśmy czynić”.

(Cicero, *De legibus*, I, 18)

„*Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur: nam quod quis populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium est vocaturque ius civile, quasi ius proprium civitatis; quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur*” - „Wszystkie ludy, które rządzą się ustawami i zwyczajami, posługują się częściowo swoim własnym prawem, a częściowo prawem wspólnym wszystkim ludziom: to prawo, które każdy lud sam dla siebie ustanowił, jest właściwe tylko jemu i nazywa się prawem cywilnym, jako prawo właściwe dla obywateli danego państwa; natomiast to prawo, które pomiędzy wszystkimi ludźmi ustanowił naturalny rozsądek, i które jest jednakowo przestrzegane przez wszystkie ludy, nazywa się prawem narodów (*ius gentium*), jako prawo, którym posługują się wszystkie narody”.

(Gaius, *Institutiones*, I, 1)

„*Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium*” - „Prawo naturalne jest tym prawem, którego sama natura nauczyła wszystkie stworzenia: prawo to bowiem jest właściwe nie tylko rodzajowi ludzkiemu, lecz wszystkim stworzeniom”.

(*Ulpian, libro I Institutionum - D.1, 1,3*)

„*Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*” - „Zasady prawa są następujące: żyć uczciwie, nie szkodzić drugiemu, dać każdemu co mu się należy”.

(*Ulpian, libro I regularum - D.1,1,10,1*)

„*Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*” - „Prawoznawstwo jest znajomością spraw boskich i ludzkich, wiedzą o tym co słuszne i niesłuszne”.

(*Ulpian, libro I regularum - D.1,1,10,2*)

„*Ius est ars boni et aequi*” - „Prawo jest sztuką (stosowania) tego co dobre i słuszne”.

(*Celsus cytowany przez Ulpiana, libro I Institutionum - D.1,1,1,pr.*)

„*Ius civile vigilantibus scriptum est*” - „Prawo cywilne jest napisane (ustanowione) dla ludzi starannych”.

(*Cervidius Scaevola, liber sing. quaestionum... - D.42,8,24*)

„*Dura lex sed lex*” - „Surowe prawo (ustawa), lecz jednak prawo (ustawa)”.

(*Paremia prawna oparta na wypowiedzi Ulpiana - D.40,9,12*)

„*Summum ius summa iniuria*” - „Najwyższe prawo może być najwyższym bezprawiem”.

(*Cicero, De officiis I,10*)